

Moltes dosis de vocació i tantes o més d'il·lusió. Dues condicions sense les quals no es pot entendre el dia a dia dels més de 75 anys que fa que existeixen assistents socials, ara treballadors i treballadores socials. Repassen aquesta evolució professional Teresa Rossell i Teresa Crespo, que han estat responsables de l'EUTSB i l'ICESB, les dues grans escoles del sector.

Treball social, de l'assistencialisme a la professionalització

Per *Sònia Pau*, periodista
Fotos: *Ivan Giménez Costa*

La dels treballadors i treballadores socials és una professió que va començar molt lligada a l'assistencialisme i la beneficència, a la possibilitat d'ajudar els altres per millorar el seu benestar, i que amb el temps es va anar professionalitzant, fins al punt que els treballadors socials s'han convertit ara en elements claus en el desplegament tant de

la Llei de serveis socials com de la dependència i l'autonomia personal. Així ho recorda Teresa Crespo, que durant divuit anys (1975-1992) va dirigir l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB), la primera escola de tot l'Estat on des del 1932 es formen els assistents socials, i que ara forma part de la Universitat Ramon Llull.

Fent aquesta mirada enrere i endavant, Teresa Rossell, vinculada des del 1966 amb l'Escola Universitària de Treball Social de Barcelona (EUTSB) de la Generalitat de Catalunya, l'altra gran escola del sector, integrada recentment a la Universitat de Barcelona (UB) planteja que ha de ser una professió amb molt de futur, tot i que té clar que és

un futur que hauran de modelar entre els polítics, els gestors i els mateixos professionals. "Abans, el problema amb què es trobaven els treballadors socials era la falta de lleis –reflexiona–, però ara que n'hi ha, la qüestió és que massa vegades els professionals queden molt lligats per la normativa i la burocràcia". Coincideix amb Crespo que és una feina sovint vinculada a l'altruisme (ella en diu "una lluita contínua"), a la vocació: "Has de saber anar més enllà perquè treballes amb persones i el més gratificant és quan hi pots posar una part dels teus coneixements i de la teva creativitat".

Teresa Rossell: "Has de saber anar més enllà perquè treballes amb persones i el més gratificant és quan hi pots posar una part dels teus coneixements i de la teva creativitat."

Una evolució marcada per la història del país

Tot i que l'Administració no va reconèixer oficialment els estudis d'assistent social fins l'any 1966, quan es va crear una Escola Oficial a Madrid, on els estudiants d'assistent social havien d'anar a passar una revàlida, des dels 30 hi havia persones que s'hi dedicaven. "Eren persones molt vocacionals i de diferents postures ideològiques. En una primera època, gent molt ficada en unes creences religioses i, més endavant, ja als 70, vinculades als moviments polítics que reclamaven un canvi de rumb", planteja Crespo, que actualment

dirigeix el Departament de Política Social de la Fundació CIREM. De fet, és curiós veure com, si es repassa l'evolució de l'assistència social, es ressegueix també la història del país: després de la Guerra Civil i en els anys de dictadura, hi van començar a treballar els que van veure que l'ajuda no era només donar uns diners o una mica de menjar, sinó anar una mica més enllà introduint coneixements d'anàlisi de la realitat per veure com s'hi

podia intervenir; just abans de la mort de Franco i amb la reivindicació generalitzada de drets socials i polítics, els assistents socials van ser claus en la creació de les associacions de veïns o de famílies amb nens discapacitats; amb la crisi econòmica, al voltant de l'any 1975, es col·lapsen els serveis socials perquè molta gent s'empobreix, hi ha molts trencaments familiars i augmenta l'alcoholisme i altres problemes relacionats amb la manca de

recursos. Amb la recuperació democràtica, a partir dels 80, es destinen diners públics a crear serveis socials i xarxes de recursos, però no es va calcular el creixement de persones que els necessitarien i, cap al 1995, igual com va passar amb la sanitat, els serveis socials es van tornar a col·lapsar. Es va produir una saturació que va comportar el naixement de diferents entitats no lucratives per atendre, per exemple, les persones sense sostre. Entitats que encara ara tenen un paper important i fan una feina silenciosa per arribar on no arriben els recursos públics.

Els guetos de marginació del franquisme

En cada un d'aquests moments, per tant, els assistents socials treballen per a uns col·lectius determinats: en l'època plenament franquista, quan l'Estat no assumia cap responsabilitat per prestar cap servei social, acudien a la beneficència els col·lectius més pobres que quedaven al marge i no podien seguir el ritme de la societat. Era el que es coneixia com a beneficència, molt lligada a entitats entre les quals destacava Càritas i que es mantenien gràcies als donatius. També als 50 i 60 es va haver de fer front

al gran problema sociosanitari que va representar la tuberculosi infantil, la poliomelitis, etc., per manca d'educació sanitària de la població. Després, amb la democràcia, es reconeixen uns drets de ciutadania i l'Estat ha d'assumir una prestació de serveis. "Són moments de crisi econòmica, molt d'atur, de

atropellats perquè hi havia zones sense semàfors i amb pèssimes condicions d'habitatge i urbanisme. També es va afrontar la integració del col·lectiu gitano per intentar disoldre els guetos. Als 80, es barregen problemes com la droga, l'alcohol i la sida, mentre que als 90 s'ha d'afrontar l'arribada de població

"Als 60 i 70, els col·lectius més necessitats pertanyen bàsicament a aquesta nova pobresa que se situa al voltant de les grans ciutats."

grans migracions internes –planteja Crespo–, de molta barraca i a Barcelona surten com bolets els grans barris de marginació (la Mina, les cases del Congrés, la Perona). Hi ha, per tant, una emergència per una població que arriba sense res i que està en risc d'exclusió total".

Als 60 i 70, els col·lectius més necessitats pertanyen bàsicament a aquesta nova pobresa que se situa al voltant de les grans ciutats i els assistents socials fan la seva feina des d'associacions d'iniciativa privada, com Càritas, o bé des d'hospitals. Rossell recorda intervencions per trobar solucions a "fets tan tristos" com quan els nens de barris pobres morien

immigrant de l'estranger. És un temps que no es construeixen barraques, com les que s'havien instal·lat amb l'arribada d'immigració andalusa i extremeña tres dècades abans, però els assistents socials continuaven tenint feina en barris en perill de guetització, com Bellvitge o el Gornal.

L'esclat arriba amb la democràcia

"El salt important –afegeix Crespo– va ser el moment del canvi a la democràcia". Paral·lels als drets polítics n'hi ha de socials, i és quan l'Administració assumeix la responsabilitat de donar uns serveis. Catalunya té les competències trans-

ferides per l'Estatut i els serveis socials es comencen a dissenyar sobretot des dels ajuntaments. "Era tot un repte. La il·lusió d'una nova situació democràtica, molta gent nova vol donar una resposta a les necessitats dels ciutadans", assenyala. S'inicia un llarg procés de discussió del model idoni de recursos que culmina amb la Llei de serveis

de l'entrevista i l'anàlisi i la intervenció en el grup i la comunitat. Des de l'ICESB es feien uns estudis més enfocats des de la sociologia, mentre que a l'EUTS ho eren des de la psicologia.

Vocació i capacitat d'escoltar

A més de tenir vocació i il·lusió, com ha de ser algú que es vol dedicar al treball social? Crespo

disposats també a tenir temps per assistir a les reunions de veïns encara que siguin a les set o les nou del vespre.

Aquesta professionalització, de totes maneres, du a un punt que preocupa tant a Crespo com a Rossell: la indefinició del paper del treballador social. Una falta de definició formal de les seves funcions, que comporta que en alguns casos altres professionals li acabi prenent espai. "El problema és que s'han desenvolupat noves professions que haurien de ser complementàries, però no s'han estructurat de forma complementària, sinó que es fa un discurs que deixa moltes incògnites i significa que el rol del treballador social sovint es valora des d'una certa ambigüïtat", planteja Rossell, que ara és professora emèrita de la Facultat de Pedagogia de la UB. De totes maneres, a la pràctica hi ha molts casos en què la complementaritat funciona, i recorda, per exemple, els resultats excel·lents dels equips de salut mental o de pediatria a l'Hospital de Sant Joan de Déu als anys 80, amb intervencions pioneres que anaven des dels programes de prevenció fins als treballs en grup, amb la família o amb la comunitat. Tot i que precisa que no dubta que la feina en equip segueix funcionant en la gran majoria de serveis, les compe-

"Aquesta professionalització, de totes maneres, du a un punt que preocupa tant a Crespo com a Rossell: la indefinició del paper del treballador social."

socials del 1985. Una llei que no s'ha modernitzat fins ara, quan a la primeria d'octubre del 2007 s'ha aprovat la nova Llei de serveis socials.

Així, a partir del 1985, amb la Llei a la mà, es crea una xarxa de recursos, es planifica, es fa un mapa de serveis i es busca gent ben preparada. La llavors responsable de l'ICESB no ho ha oblidat: "Va ser el gran boom per a les escoles. Ens treien la gent dels dits perquè hi havia més demanda que professionals". Ben lluny es volia deixar l'assistencialisme de l'època de la beneficència i una bona preparació significava dominar la sociologia, l'estadística, l'economia, les tècniques

insisteix amb la qüestió de la vocació –"molta vocació", diu– i capacitat d'escoltar, saber-se interrelacionar amb els altres, saber optimitzar els recursos de la persona i dels serveis públics, capacitat dinamitzadora i d'establir bones relacions. "Sempre he estat molt crítica –remarca– amb el pas de deixar de trepitjar el carrer per prioritzar el despatx, quan el professional només es dedica a repartir recursos alguna cosa falla. I això va ocórrer als 70 i 80, el treballador social es va allunyar molt de les persones, perquè es va passar de lluitar sense res a professionalitzar-se en excés". Amb això vol dir que si es fa aquesta feina han d'estar

tències de cada professional, en l'àmbit formal, no queden prou clares: "Als hospitals, o serveis especialitzats s'aprecia molt el que fa el treballador social, però és com si ho fes aquella persona, no la figura del professional". Creu que la raó és que la feina del treballador social és difícil de quantificar i ens movem en una societat on tot es vol mesurar en termes quantitativs. Evidentment, és complicat mesurar la intervenció del treballador social en el cas d'una família que requereix el suport del servei de cures paliatives, de l'equip d'atenció psicopedagògica (EAP) de l'escola, o en els serveis socials d'atenció primària dels ajuntaments.

Noves oportunitats i interrogants

Ara, a la figura del treballador social se li obren noves portes amb el desplegament de les lleis de serveis socials i de dependència, que converteixen en dret universal l'accés de les persones que ho necessiten a determinats recursos. Dret universal com ho són l'educació, la salut i les pensions. Noves portes i noves oportunitats. "Els serveis socials han estat la germaneta pobre del sistema, potser estem a punt d'entrar en una nova etapa", confia Crespo. La intenció dels governs que han aprovat les noves norma-

Teresa Crespo: "El salt important va ser el moment del canvi a la democràcia. Era tot un repte. La il·lusió d'una nova situació democràtica, molta gent nova vol donar una resposta a les necessitats dels ciutadans."

tives és precisament convertir els serveis socials en la quarta pota de l'estat del benestar.

Entre els interrogants de futur, Crespo es pregunta si hi haurà prou recursos per dur les normes a la realitat —"si no hi ha prou pressupost tindrem unes lleis molt maques amb un desenvolupament irreal"—, i també creu que una assignatura pendent és veure com s'hi involucra el Tercer Sector organitzat. Rosell, més que un interrogant,

planteja un desig de futur, que és el creixement i la consolidació del rol del treballador social: "Uns professionals competents —diu— que sàpiguen anar més enllà del que se suposa que han de fer en cada moment, perquè aquesta és i serà una de les claus per fer bé la feina".